

[musik spelas]

PODDRÖST: Det här är en podcast från Skolverket.

[musik spelas]

PODDLEDARE: Hej och välkommen till det här samtalet om bedömning av nyanlända elevers ämneskunskaper. Jag heter Adam Samara och jobbar på Skolverket och med mig i dag har jag Anna Kaya och Ann-Margret Johnsson.

ANNA: Hej.

ANN-MARGRET: Hej.

PODDLEDARE: Skulle ni kunna presentera er själva?

ANNA: Ja, jag heter Anna Kaya och jag är lärare och jag är lärare i svenska, svenska som andraspråk och SO-ämnena. Just nu så jobbar jag på en skola i Sollentuna, Sofielundsskolan, och jag jobbar också på nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet.

ANN-MARGRET: Och jag heter Ann-Margret Johnsson. Jag är lärare på en högstadieskola på Tjörn som ligger norr om Göteborg och där undervisar jag nyanlända elever i SO-ämnena, engelska och svenska som andraspråk. Jag är också central förstelärare i kommunen i språkutvecklande arbetssätt.

PODDLEDARE: Och det här samtalet kommer främst att handla om hur man ska tänka och vad det finns för olika verktyg för att bedöma nyanlända elevers kunskaper i olika ämnen. Vi kommer till viss del även gå in på hur man ska tänka när man ska samla in ett underlag för betyg, men jag vill börja med att fråga er vad som är viktigt att tänka på när man bedömer elevers kunskaper där svenska språk inte är helt utvecklat än?

ANN-MARGRET: Nej, men jag tänker att min inställning är att alla elever är intelligenta, för då hjälper det mig också att hålla en högre nivå på undervisningen och ställa högre krav, även om de har bristande kunskaper i svenska språket. Och sen får man också vara medveten om att förkunskaper kan saknas, och det behöver man ju också inventera, och det kan man ju göra till exempel genom Skolverkets kartläggning i de olika ämnena, steg tre.

Men jag tror också att det går att förklara ny, komplicerad information för nyanlända elever och det kan man göra på olika sätt.

ANNA: Jag tänker att vi får inte glömma bort att eleverna faktiskt har minst ett starkt språk som de kan använda som redskap för att tänka och för att lära sig ny kunskap. Så jag tänker att det är viktigt att vi lärare inte fastnar i att de inte kan svenska, och de kan inte visa sin förståelse på svenska, utan vi måste ju på något sätt planera och genomföra vår undervisning så att eleverna får möjlighet att utveckla så mycket kunskaper som möjligt och då måste vi också använda elevernas starka språk, modersmål och andra skolspråk, för att de ska kunna lära sig så mycket som möjligt.

PODDLEDARE: Vad finns det för vanliga fallgropar eller misstag som man gör när man bedömer elever vars svenska inte är helt utvecklad, om man inte är van vid det menar jag?

ANNA: Jag tror att en ganska vanlig fallgrop är att mer eller mindre omedvetet sänker sina förväntningar och man sänker kraven, men också att man kanske förenklar lite för mycket. Man kanske tänker att eleverna behöver enkla texter för att kunna ta till sig kunskap, men då måste man också komma ihåg att förenklade texter är faktiskt många gånger svårare att förstå för de har ett fattigare slut än mera avancerade texter som förklarar mer. Så jag tror att vi måste tänka mer på hur vi kan förtydliga och förstärka, och kanske också exemplifiera, i stället för att hamna i ett läge där man förenklar. Och det gäller också hur jag pratar som lärare i klassrummet, många gånger så kan det bli så att man förenklar sitt språk till den grad att det blir på huvudordsnivå och att man uttrycker sig väldigt, väldigt enkelt och i stället kanske man ska komplettera med ytterligare fotografier, filmer, grafer, förklaringar av olika slag, och kroppsspråk och annat.

ANN-MARGRET: Ja, och jag tycker också att någonting som underlättar i undervisningen, det är ju när jag pendlar ifrån det svåra språket in i det lätta, jag gör det hela tiden, använder enkla förklaringar utav svåra ord och begrepp. Och det gör att eleverna utökar sina kunskaper i stället för som du säger, att man bara har på någon lightnivå. Och jag tänker på en annan sak, det är att vi lätt hamnar i ämnen där vi absolut inte alltid måste hamna i, det skriftliga, för vi är vanliga att göra det när vi ska bedöma, att det går fortare, eleverna skriver ner sina svar och så lämnar de in. Och då minns jag en gång när jag hade en ... det ekonomiska kretsloppet i ämnet

samhällskunskap och så skulle en elev då redogöra skriftligt för det här hon hade jobbat med under flera lektioner och jag tyckte eleven var förtrogen med ämnesområdet. Och det slutade ju med bara pannkaka. Eleven kunde inte formulera sig alls fast jag hade olika stödstrukturer som jag tyckte att eleven kunde använda. Och då gjorde jag såg att jag klippte isär den här illustrationen över det ekonomiska kretsloppet, ritade en liten figur som fick vandra runt där och hur pengarna också då, alla begreppen hade jag också klippt isär, och eleven fick flytta runt de begreppen och förklara då genom i stället ett muntligt förhör. Och det visade ju sig att eleven förstod det här hur bra som helst.

PODDLEDARE: Men jag blir nyfiken, när du gjorde om det på det sättet, vad var det som fick det att funka då, tror du?

ANN-MARGRET: Jag tror att eleven ... det blev en läsning för att jag ... den här eleven hade ingen studiehandledning till hjälp och då blev det en läsning, hur eleven skulle formulera sig i svenskan. Och det här var ju ämnet samhällskunskap och där testar jag ju inte svenskkunskaperna i första hand, utan jag testar ju elevens ämneskunskaper. Så jag tror att det var det som gjorde det. Jag krävde någonting som eleven inte behövde egentligen visa där då.

ANNA: Att låta eleverna visa sina kunskaper med hjälp av till exempel flödesscheman på det här sättet, det kan ju också hjälpa eleven att sätta svenska ord och begrepp på detta fenomen efteråt. För även om vi tänker att: ”Det här var en bedömningssituation och eleverna kunde visa sina kunskaper där”, så är det ju också en inläringssituation där eleven faktiskt kan lära sig att, och inte hamna i de här läsningarna, och kanske nästa gång faktiskt våga använda den stödstrukturen som du hade använt och kanske även då om man behöver hjälpa eleverna med formuleringsmallar eller startmeningar eller något annat för att få i gång eleven i att använda svenska språket. Men det är ju en process det här, så man får ju inte för tidigt kräva att eleverna måste visa sina kunskaper på svenska, för det klarar de inte av.

ANN-MARGRET: Och jag tänker, jag kanske hade gjort fel också. Jag kanske hade glömt att visa hur man faktiskt kan skriva en sån här text, så då får man ju gå tillbaka och utvärdera sin egen undervisning också: ”Men hjälp, det här momentet, det hade jag nog glömt bort, att vi faktiskt skulle skriva ner med hjälp av exempel, alltså meningsbörjor”, till exempel då.

PODDLEDARE: Ni har ju båda varit inne på att de här eleverna ibland måste kunna få uttrycka sig och visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, men det kan ju vara svårt att ge den möjligheten själv som lärare. Vad finns det för andra verktyg och vad finns det för hjälp man kan få där?

ANNA: Alla nyanlända elever har ju rätt till studiehandledning på modersmålet, vilket är en otroligt fantastisk insats som verkligen behövs, men den är ju oftast begränsad i tid och i omfattning så att eleven kan ju få studiehandledning på alla lektioner alltid fastän detta kan behövas. Men ett sätt för att jag som lärare ska kunna höja nivån på min undervisning, liksom att ha höga förväntningar och så, då måste jag på något sätt använda elevernas starkaste språk. Och studiehandledning på modersmålet är ju en fantastisk resurs på det sättet att en studiehandledare kan hjälpa eleven att förklara undervisningsinnehållet eller läromedelstexterna eller uppgifterna som vi gör på lektionerna. Men även om inte jag har en studiehandledare på plats, eller eleven kanske inte har studiehandledning på mina lektioner, så finns det saker jag kan göra och jag kan till exempel ta reda på om det finns översatt material. Många gånger kan en del läromedel finnas översatta till elevens olika språk. Det finns översatta texter, det kan finnas filmer med översatt textremsa eller tal, och jag måste på något sätt hitta material som eleven kan ta till sig av och förstå. Men jag måste också se till att eleven kan visa sin kunskap och visa sin förståelse och kan inte eleven göra det på svenska så behöver jag ge eleven möjlighet att göra detta på ett annat språk. Och jag kan ju ge som ett exempel när jag hade elever i ... som var lite ovana vid det här när jag bad dem kortskriva lite om en frågeställning. Och så sa jag: "Ni kan skriva på vilket språk ni vill", varvid elev bara: "Men vadå? Kan jag skriva på dhari?", "Ja, visst", sa jag, "Du får skriva på dhari om du vill", "Men du kan ju inte dhari, Anna?", "Nej, men nu skriver ju inte du för att jag ska läsa det, utan du skriver för att du ska sätta ord på dina kunskaper och dina tankar och om du vill så kan vi ju översätta det tillsammans efteråt", sa jag. Och det här, det stärkte den här eleven jättemycket att veta att jag var nyfiken på elevens kunskaper och tankar inne i huvudet, inte bara det som kom ut via det svenska språket. Så att det kan också göra stor skillnad.

PODDLEDARE: Men när man ska sätta betyg på de här eleverna, hur funkar det? Måste man ... alltså, i det betygsunderlaget, måste de ha presterat allting på svenska? Finns det några regler?

ANNA: De enda regler som finns, det är att det är den enskilda läraren som avgör vilket bedömningsunderlag då, eller på vilket språk eleverna ska visa sina kunskaper. Så det här ser ju olika ut i olika klassrum. Men jag tycker ju självklart att om jag har ett gott samarbete med en studiehandledare som jag har förtroende för så tycker jag helt klart att eleverna ska kunna visa sina kunskaper på ett annat språk än svenska, för det är ju kunskaperna vi ska betygsätta och inte deras kunskaper i svenska språket, förutom i ämnet svenska som andraspråk då förstås. Men det här är inte enkelt, och jag tror att än så länge så måste vi göra lite olika beroende på vad eleverna har för språk, vad vi har för möjligheter att göra översättningar, men man kan också tänka att man kan se på den här bedömningssituationen från lite olika perspektiv. Eleven kanske kan visa mig som lärare, även om vi inte delar språk, så kanske med hjälp av flödesschema, med hjälp av bilder och pilar som visar olika, hur rörelser som ett ekonomiskt kretslopp eller liknande, jag kan ju se viss kunskap hos eleven genom det. Och så kan studiehandledaren, eller om man använder översättningsverktyg, så kan jag få en fördjupad kunskap om vad eleven kan och hur den visar sina ämneskunskaper för mig. Hur tänker du?

ANN-MARGRET: Jo, men jag tänker också det här perspektivet att elever som är nya i det svenska språket behöver mer betänketid. Och det kan ju faktiskt vara så att eleven mycket snabbare kan uttrycka sig på sitt starkaste skolspråk som oftast är modersmålet, och då är det kanske enklare för eleven att först skriva ner på ... allting på sitt modersmål i svaren och sen få extratid att översätta det då, antingen direkt om den behärskar svenska så pass bra så att den kan göra det själv, utan studiehandledare eller översättningsverktyg, eller med hjälp utav det.

ANNA: Men du brukar ju också säga att det är inte så att eleverna ska ha 17 betyg i svenska, visst är det så du brukar säga?

ANN-MARGRET: Exakt och det, för mig själv har ju det varit en befrielse när man undervisar i andra ämnen än i svenska som andraspråk. För att då behöver ju inte den här perfekta svenskan komma, och det blir ju också ett sätt för eleverna att slappna av, att: "Det måste inte vara perfekt svenska för att jag ska lyckas med den här uppgiften", och på köpet så lär de sig mer svenska. Så det är två sidor av det hela.

- PODDLEDARE: Är det någonting som man annars lätt fastnar i, tror ni? Att man bedömer elevens kunskaper i just svenska språket mer än man måste?
- ANN-MARGRET: Jo, men det tror jag. Jag tycker mig kunna höra det i olika sammanhang att: ”Nej, men den här eleven kan inte så bra svenska än, så det är därför den inte klarar provet”, till exempel. Och då måste man ju finnas där och ge lite tips och råd hur man i stället kan lösa det då.
- ANNA: Sen är det ju också så att jag menar, våra ... skolämnena i dag, det krävs en ganska hög språklig medvetenhet och språklig förmåga för att kunna föra resonemang och kunna analysera kring olika begrepp eller fenomen i ämnesundervisningen. Och jag menar, om man som lärare kräver att man ska kunna detta genom och på det svenska språket, då är det klart att man kan ... det är svårt att se bortom de språkliga felen. Men man kan också tänka att de visar på en lite lägre kognitiv nivå, trots att de egentligen kanske har utvecklat en mycket större medvetenhet än vad man ser genom svenska språket. Så att det är verkligen viktigt att titta lite närmare på hur och vad vi bedömer, är det svenska språket eller är det ämneskunskaperna?
- PODDLEDARE: För jag tänker att när man undervisar nyanlända elever så kan ju de ha väldigt olika bakgrund och erfarenheter. Hur kan det påverka?
- ANN-MARGRET: Men jag ... det är en väldigt viktig fråga också för det handlar ju inte bara om att jag ska ta reda på vad eleven har för tidigare kunskaper i ämnen, utan jag måste ju också förstå, som lärare, elevens tidigare skolkultur. Och där kan man ju se när man pratar om betyg och bedömning att många av de nyanlända som kommer nu, de har ju kanske ... kommer från en skolkultur där man pratar mycket om antal procent eller antal rätt på ett prov eller i en bedömningssituation, och då tar de med sig det tänket till vårt skolsystem där vi pratar mycket mer om förmågor och vi jobbar mycket mer utifrån formativ bedömning. Och då är det viktigt att man tydliggör det för eleverna. Och jag brukar faktiskt undvika poängsättning på förhör och prov, just på grund utav att det är så lätt att missförstå för eleverna, utan mer tänka formativt och ge formativa tips och arbeta mer kring vilka förmågor eleverna har visat i bedömningssituationen.
- PODDLEDARE: Annars finns det en risk att de känner att betygen är orättvisa eller att de inte känner igen sig?

- ANNA: Det kan ju hända att man, när man har helt nyanlända elever, att man kanske gör prov som är på en annan nivå än till exempel kunskapskraven i årskurs nio för att eleverna inte har de förkunskaper som behövs. Om man i den situationen ger eleverna 20 rätt av 20, då tänker ju de att det motsvarar ett A. Det är så man tänker. Och då måste jag ... använder jag poäng ... vi brukar ju använda poäng på våra prov, men då måste man också samtidigt tydliggöra att vi arbetar med den här lilla delen av det här kunskapskravet som kanske handlar om begrepp eller vad det kan tänkas vara. Men annars så tänker jag att ett som jag gillar jättemycket, det är ju att man efter ett prov tittar på olika provsvar, elevernas olika provsvar, och att man tillsammans i undervisningen bearbetar dem och gör dem mer, alltså att ett resonemang till exempel blir ännu bättre, för att visa vad är kvalitet när man ska visa sina kunskaper i ett skriftligt prov? Vad är bra, vad är bättre, vad är bäst? Den modellen brukar vi använda ibland. Och då kan eleverna samtidigt lära sig vad som förväntas av dem för att man ska kunna få ett A på ett prov till exempel och då brukar vi använda ... till exempel titta på nationella proven som ju har en ganska pedagogisk utformning faktiskt i olika prov och så där.
- PODDLEDARE: Och innan vi slutar, har ni något sista medskick?
- ANNA: Ja, jag tycker ju bara att det är så fantastiskt att få undervisa nyanlända elever för att man kan verkligen se deras utveckling, alltså deras utveckling går att ta på, både när det gäller språkutveckling och ämnesutveckling för att progressionen sker så snabbt och det ger jättemycket feedback tillbaka till mig som lärare om att min undervisning faktiskt ger effekt. För det märker man inte alltid som lärare, men undervisar man nyanlända så är det en påtaglig skillnad tycker jag.
- ANN-MARGRET: Ja, jag håller med. Jag kan ju tycka att de åren jag har jobbat mest med nyanlända, det var ju i princip varje lektion så går man ifrån och känner: "Wow, vilken duktig lärare jag är." [skrattar]
- ANNA: [skrattar] Det är underbart.
- ANN-MARGRET: Ja.
- PODDLEDARE: Tack så mycket, Anna Kaya och tack så mycket, Ann-Margret Johnsson.
- ANNA: Tack.

ANN-MARGRET:     Tack.

[musik spelas]